

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК НАВЧАННЯ

378.018.4:355.48(470:477)“2014/...”
DOI: 10.31652/2412-1142-2022-66-5-13

Горбатюк Оксана Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID 0000-0002-1506-2664
horbatiuk@kpmu.edu.ua

Поліщук Світлана Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID 0000-0002-1325-0143
sunrisemoon@email.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ОЧНА ТА ДИСТАНЦІЙНА ФОРМИ ОСВІТИ, ЇХ КЛЮЧОВІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Анотація. Війна створює додатковий кризовий контекст для функціонування вищої освіти, а безпекова ситуація в країні загалом та конкретно в регіонах України безпосередньо впливає на формат, у якому можливе надання освітніх послуг у спосіб, який би гарантував збереження життя, фізичного й психологічного здоров'я усіх суб'єктів освітнього процесу. Після того, як минуло перше півріччя російсько-української війни, ланка вищої освіти адаптувалася достатньо, аби в рішення МОН проникли наративи про відновлення традиційного очного формату навчання. Організована робота МОН та закладів вищої освіти (ЗВО) дала змогу провести низку заходів, аби в певних областях України вдалось розпочати навчальний рік 2022/2023 в університетських аудиторіях. Проте більшість ЗВО все ж віддали перевагу дистанційному формату навчання. Така компромісність актуалізує необхідність окреслити й надати аналітико-інформаційну оцінку особливостей функціонування ЗВО під час війни, надто щодо переваг, недоліків та перспектив дистанційного й очного форматів здійснення освітнього процесу в умовах воєнного стану. Виявлено брак досліджень такого плану в українській науці, що почасти зумовлено браком досвіду здійснення освітнього процесу під час війни в аудиторному варіанті. Помічено також увагу іноземних науковців до проблеми війни в Україні стосовно її впливу на ланку вищої школи. В огляді літератури виокремлено основні магістралі розкриття теми вищої освіти в умовах війни, які впливають на формат навчання. Прерогативами вищої освіти зараз є комплексна безпека учасників освітнього процесу та якість освіти, сформованість у здобувачів усіх необхідних компетентностей для можливості подальшої професійної реалізації. З основних недоліків дистанційного навчання, які можна дещо компенсувати змішаним форматом, названо нестачу взаємодії в реальному часі, брак сформованості соціальних навичок здобувачів, брак організованості, мотивації й доступності з акцентом на осіб, яким складно дається ІКТ-опосередковане навчання. Очний формат дає змогу повноцінно навчатися студентам на практичних спеціальностях, де необхідна широка практика, робота в спеціально обладнаних лабораторіях, уміння користуватися низкою специфічних приладів і потреба вчитися виконувати майбутню роботу в умовах, максимально близьких до автентичного професійного середовища. Проте реалізувати це є змога лише там, де це не суперечить першій прерогативі – безпеці.

Подальші дослідження з теми доречно організувати довкола аналізу особливостей очного навчання в час війни з огляду на практичний досвід вишів, які почали навчальний рік в аудиторіях.

Ключові слова: заклади вищої освіти (ЗВО), безпекова ситуація, суб'єкти освітнього процесу, дистанційне навчання, очне навчання, змішане навчання, воєнний стан, вища школа.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Освіта, як соціальна сфера, сильно залежить від безпекової ситуації, у якій перебуває населення країни – суб'єкти навчального процесу. У час війни, коли повсякдення супроводжується загрозами повітряних атак ворога (як наслідок – повітряними тривогами, коли люди повинні перебувати в укриттях), загрозами бомбардувань, обстрілів у гарячих точках, де зосереджується епіцентр воєнних дій, пріоритет безпеки населення стає визначальним для всієї освітньої парадигми. Мета зберегти людські життя, відповідно до основних гуманістичних цінностей і принципів, стає домінує в намаганні віднайти баланс між бажанням більшості учасників навчального процесу повернутися до офлайн-освіти і цінністю збереження життя, фізичного та психічного здоров'я як студентів, так і викладачів та адміністрації ЗВО.

Доступні статистичні дані (станом на 24 червня 2022 року) показують, що, крім приблизно 5 мільйонів людей, які залишили Україну, понад 7 мільйонів внутрішньо переміщених осіб переїхали до безпечніших регіонів на заході та в центрі країни [1]. Здебільшого умови, у яких перебувають біженці, не дають їм змоги повернутися до стабільного, повноцінного мирного життя довоєнного формату та виконувати сповна свої навчальні й професійні обов'язки. Такі ж обмеження діють і для великих густонаселених міст на сході та півдні країни, таких як Херсон, Маріуполь, Мелітополь, населених пунктів Донецької та Луганської областей, які перебувають під окупацією або в стані активних бойових дій. Розглядаючи оптимальне середовище навчання та роботи, важливо також враховувати фізичні критерії забезпечення життєдіяльності громадян. Окрім ризиків загибелі та поранень, існують також проблеми зі стабільним постачанням продовольства, води та медикаментів у регіони, де ведуться активні бойові дії. У таких місцях надання медичної допомоги може бути недостатнім або ж можливості її забезпечувати взагалі може не бути. А оскільки і глобальна пандемія COVID-19 все ще триває (за офіційними даними МОЗ станом на 7 вересня 2022 в Україні налічується загальне число 5072533 хворих на коронавірус, із них померлих — 108885, починаючи від 13 березня 2022 року; оперативний статистичний збір даних під час воєнного стану утруднений), на цей чинник також потрібно зважати. Окрім Covid-19, є ризик спалаху інших інфекційних і вірусних хвороб, де фон війни створює для того додаткові сприятливі умови, небезпечні для населення. Це все може вплинути на здоров'я населення в усьому світі [2], адже через масову міграцію українське населення перебуває у фізичному контакті з населенням країн-реципієнтів. Усі ці чинники детермінують формат освітнього процесу: очний, дистанційний чи змішаний. Водночас формат, у якому відбувається взаємодія учасників навчання у вищій школі визначає особливості функціонування закладів вищої освіти у конкретному регіоні України – залежно від безпекової ситуації на місцях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо рівня розкриття теми особливостей функціонування закладів вищої освіти під час війни з огляду на очний і дистанційний формати навчання, то праць із цієї теми не так багато, щоб говорити про ґрунтовну дослідженість усіх аспектів питання. До того ж із перебігом війни відбувається й адаптація закладів управління освітою та безпосередньо ЗВО до функціонування в нових кризових умовах. Відтак змінюється характер і онлайн, і офлайн-взаємодії, що потребує оновлення наявних розвідок із теми. Також треба зауважити, що коли про очний і дистанційний формати навчання у розрізі світової наукової спадщини написано дуже багато, надто на хвилі коронавірусних обмежень, які торкнулися чи не всіх країн світу, проте про вплив війни

на роботу вишів написано зовсім мало. Розробляється ця тема переважно науковцями з України, які швидко акумулювали наукові потуги з огляду на крайню актуальність теми і необхідність знаходити швидкі рішення для збереження навчального процесу, наскільки це можливо в умовах воєнного стану.

Що стосується закордонних праць, у яких разом розглядається функціонування вишів на тлі війни, то такі наукові роботи стосуються здебільшого ще часу Другої світової війни, тобто для сучасного контексту є абсолютно застарілими. Хоча деякі базові ідеї, що в них висловлено, усе ж залишаються універсальними. Наприклад, В. Тірні в статті від 2021 року зазначає, що після Другої світової війни американська вища освіта швидко розширювалася і стала двигуном можливостей і моделлю для світу. Передусім велику роль відіграли законодавчі акти, які фінансували навчання військовослужбовців та людей, постраждалих від війни, що разом принесло прибуток для коледжів та університетів, які за час війни перебували в стагнації. Крім того, федеральне, державне та фундаційне фінансування досліджень зростало експоненціально, багато в чому завдяки вражаючим дослідженням, які університети проводили протягом війни [3]. Щоб відповідати контексту війни, йшлося в дослідженні, академічна освіта під час Другої світової війни мала стати набагато більше орієнтованою на надання послуг. Ще одна ключова теза: повторне інвестування в суспільне благо вимагає, щоб благо спочатку інвестувало більше в соціальну сферу, перш за все – в освіту [3].

На щастя, негативний досвід здійснення освітнього процесу в період війни в сучасному світі мають лише поодинокі країни. Так, К. Раджаб порівнює ефективність онлайн-навчання з традиційними формами за допомогою аналізу досвіду електронного навчання в Наджранському університеті. Цей навчальний заклад призупинив традиційні заняття в офлайн-форматі через війну між Саудівською Аравією, арабською коаліцією та еменськими повстанськими групами. Дослідження визначило потенційні переваги дистанційного навчання в кризових зонах. Результати показали, що немає статистичної чи практичної різниці між дистанційним і традиційним навчанням (із цим ми радше не погодимось), тому онлайн-технології можна використовувати для навчання в регіонах, які були спустошені війнами [4, с. 6783].

Вище йшлося про американський досвід, який довів вигідність інвестування в освіту навіть у складні воєнні та повоєнні роки. І зараз частину фінансової допомоги європейських та американських партнерів уряд України спрямовує на потреби педагогічної сфери. Зокрема, на відновлення роботи університетів. Також зазначимо, що ситуація з вищою освітою в країні, охопленій війною, зовсім не безнадійна. Не втратили свого потенціалу заклади вищої освіти Києва, Дніпра, Черкас, Полтави та західноукраїнських міст. У довгостроковій перспективі правильний розподіл фінансування дасть змогу переосмислити деякі аспекти роботи університету та зосередитися на перспективних наукових напрямках. Крім того, не варто забувати, що університети зберегли потужний інтелектуальний потенціал – переважна більшість викладачів не залишила країну через почуття патріотизму та власної відповідальності (звісно, певну роль у цьому відіграли й правові норми воєнного часу – обмежений виїзд з України чоловіків призовного віку). Багато студентів так само залишається в Україні, що дає сподівання, що ЗВО України залишаться конкурентоспроможними й надалі [5, с. 166]. Однак додамо, що багато в чому це залежить якраз від збалансованості та якості навчального процесу у тому форматі, який максимально відповідатиме домінанті збереження людських життів, здоров'я учасників та повноцінності навчального процесу.

Звісно, з огляду висловлені вище прерогативи першість залишається за дистанційним навчанням. Так, Річард Стоун, старший науковий редактор Tangled Bank Studios Медичного інституту Говарда Х'юза в Чеві-Чейз, штат Меріленд (США), ще 22 квітня 2022 року опублікував промовисту статтю «Серед загиблих в Україні зростає кількість дослідників» [6]. Оскільки війна в Україні продовжується, кількість смертей, зокрема серед цивільних, як зазначає дослідник, невпинно зростає, і серед жертв є вчені. Автор систематизує інформацію

про щонайменше 9 науковців, які загинули внаслідок воєнних дій, та детально зупиняється на аналізі ситуації, у яку потрапили українські науковці, а також розповідає про їхні дослідження, які можуть бути продовжені тепер лише наступниками загиблих вчених [6]. Однак фактичні цифри, ймовірно, будуть набагато й щораз вищими, враховуючи те, що кілька територій України перебувають в активній фазі війни, що унеможливує точну оцінку таких цифр [7]. Країна втрачає інтелектуальний капітал.

Обґрунтування переваг дистанційного формату навчання, зазвичай, акцентується на фізичному забезпеченні учасників навчального процесу, однак не менш руйнівними є очевидні психологічні наслідки війни, які унеможливають повернення багатьох до мирного та продуктивного життя, можливо, навіть на тривалий час, якщо брати до уваги посттравматичні синдроми, депресію, нервові розлади різного ступеня тяжкості, які можуть вплинути на ціле покоління українців, починаючи від дітей і закінчуючи людьми похилого віку [2; 8, с. 166; 9].

Треба зазначити, що за поточний рік фокусували увагу на дистанційному навчанні як оптимальному рішенні на час дії воєнного стану такі українські дослідники, як О. Мондич [10, с. 56-60], І. Крамаренко, Т. Корнішева, І. Сілютіна [11], О. М. Шевченко та К. Твум [12; 13], Р. Юрій, В. Богута, С. Нагорняк [14] та інші. Дослідники традиційно відзначають переваги дистанційного навчання, які полягають в ефективності застосування інформаційно-комп'ютерних технологій, а сам цей тренд розглядають у руслі розбудови інформаційного суспільства, що заявлено як пріоритет держави в офіційних програмах розбудови країни. А от щодо переваг і недоліків очного навчання під час війни, що заявлено в поточній розвідці як один із напрямів розкриття теми, то їх у наявних сьогодні наукових публікаціях обмаль. Це зумовлено насамперед тим, що від початку війни й до літніх канікул університети країни працювали виключно дистанційно. Дозволена очна форма навчання – це новація початку навчального року 2022-2023. Однак уже очевидно, що очний формат навчальної взаємодії під час війни уже не може бути таким самим, як у доковідні і довоєнні часи. Розрити його особливості ще належить.

З огляду на ситуацію вважаємо, однією з провідних – що під час очного, що під час дистанційного навчання – має стати формування в студентів добре обґрунтованої Т. Андрющенко [15, с. 123-127] здоров'язберігаючої компетентності, яка в сучасному подієвому контексті актуалізувалася як ніколи. Вектор формування означеної компетентності має стати один із істотних складників навчання, адже прямо впливає як на фізичний, так і на психічний стан здобувачів вищої освіти, виступаючи передумовою успішного опанування освітньо-професійних програм [16, с. 136–143].

Мета статті полягає в окресленні та аналітико-інформаційній оцінці особливостей функціонування закладів вищої освіти під час війни, особливо переваг, недоліків та перспектив дистанційного й очного форматів здійснення освітнього процесу в умовах воєнного стану.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нині, у своєму офіційному телеграм-каналі міністр освіти Сергій Шкарлет повідомив, що відповідно до останніх даних перевірок освітніх закладів, укриття, які відповідають усім вимогам, мають 70% закладів фахової передвищої та вищої освіти. Такі заклади освіти мають змогу реалізовувати навчальний процес у традиційному офлайн-форматі, якщо ситуація в регіоні така, що допускає звичайне очне відвідування навчального закладу студентами та роботу адміністрацій і професорсько-викладацького складу. Власне, у більшості ЗВО країни студенти уже почали навчальний процес, однак точних даних щодо співвідношення онлайн та офлайн-форматів МОН не повідомляє. Очна й очно-дистанційна (змішана/гібридна) форми освітнього процесу превалюють у західному й частково центральному й північному регіонах, оскільки безпекова ситуація тут порівняно сприятливіша. Проте ЗВО східного й південного регіонів країни з більш складною ситуацією в плані безпеки віддають перевагу

початку освітнього процесу онлайн. Урядовий портал 29 серпня 2022 року опублікував результати анонімного онлайн-анкетування, проведеного Державною службою якості освіти України із залученням педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти закладів фахової передвищої, вищої освіти. Опитування перевіряло, чи готові учасники освітнього процесу до ймовірних форматів організації навчання у 2022-2023 н.р. Анкетування охопило 24 тисячі учасників, тому його результати цілком є демонстративними та достовірними з питань, що ставилися. Серед респондентів, які належать до ланки вищої освіти (69,4 %) заявили про готовність відновити освітній процес в очній формі у поточному навчальному році. Кожен 10-ий з респондент сповістив, заклад освіти, до якого він належить, розпочне новий навчальний рік в аудиторному варіанті. Проте більшість ЗВО обрали змішаний варіант із чергуванням очних та дистанційних форм інтеракції. Цікаво й те, що 80% усіх респондентів (як студентів, так і викладачів) вважають ефективним здійснення освітнього процесу під час воєнного стану в країні дистанційно [17]. Треба звернути увагу й не те, що попри повномасштабну війну Росії проти України вітчизняні ЗВО продовжують організовувати навчання іноземців та запрошувати абітурієнтів з інших країн до вишів нашої держави, задля чого діяли спеціальні правила вступу для іноземців. Цей аспект знову-таки тяжіє до дистанційного варіанту здійснення навчання, що є компромісним рішенням для обох сторін.

Коли йдеться про переваги очного навчання, вони не обмежуються лише власне навчанням. Це насамперед професійно-практичні, соціальні, психологічні, мотиваційні та наукові переваги. Очне навчання стимулює багато важливих навичок, необхідних студенту, щоб бути корисною й активною особистістю в різних аспектах суспільного буття індивіда.

Взаємодія в реальному часі. Очне навчання забезпечує взаємодію в режимі реального часу між студентом і викладачем, а також між самими студентами. Це незамінна можливість для людей, які краще навчаються завдяки спільній діяльності та груповій роботі. Постановка запитань і отримання відповідей у режимі реального часу, отримання негайного зворотного зв'язку та виконання завдань «тут і тепер» створюють середовище для налагодження якісного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу.

Покращення соціальних навичок. Відвідування навчальних занять в очному форматі покращує низку соціальних навичок, необхідних кожному, щоб бути продуктивною особистістю в майбутньому. Наприклад, упевненість у собі і вміння співпрацювати. Упевненість формується через взаємодію сторін навчального процесу, потребу позиціонувати себе серед інших, відстоювати власні погляди, вирішувати конфліктні ситуації, відпрацьовувати ораторські вміння, дисциплінованість, толерантність, уміння організувати власний комунікативний простір, створювати комплексний особистісний імідж. Щодо співпраці, то робота в групах є важливою частиною традиційного процесу навчання, а брак навичок співпраці може суттєво вплинути на професійну конкурентність здобувачів.

Організованість. Наявність встановленого розкладу та термінів, дедлайнів вимагає від студентів уміння організувати свій час і поважати час та увагу інших. Уміння тайм-менеджменту сьогодні є чи не першою запорукою успішної людини, яка повинна вміти синергізувати навчання/роботу та особистий час/сім'ю/розваги. Поза аудиторними заняттями студентам зазвичай складно самоорганізуватися, а віддалена й до того ж асинхронна онлайн-взаємодія створює додаткові негативні чинники, які провокують брак якості засвоєння навчального матеріалу.

Мотивація. Традиційна атмосфера освітньої взаємодії в аудиторії мотивує студентів, на відміну від віртуальних класів, де прокрастинація (досл. «відкладання на завтра») має всі шанси стати звичним явищем, до того ж не тільки для студентів, але й для викладачів, дослідження мотивації яких в умовах дистанційного навчання зазвичай ігнорується науковцями. Очна освіта створює миттєву установку «зараз і тут» для всього процесу навчання.

Доступність. Очне навчання може бути найкращим методом навчання для тих, хто не любить взаємодіяти з ІКТ або не має доступу до технологічних пристроїв. Ця перевага, щоправда, у контексті війни досить сумнівна. Так само сумнівна вона в руслі глобальної цифровізації, про яку вже йшлося вище. У період дії воєнного стану максимальне охоплення учасників навчального процесу все ж відбувається у змішаному форматі, коли кожен студент може обирати найбільш релевантний для себе варіант навчання. Проте саме до таких аспектів гібридної взаємодії виникає багато питань щодо рівноцінності якості знань, рівня сформованості компетентностей, ролі викладача й тарифікації його праці (як забезпечувати водночас два формати навчання для різних студентів) тощо.

Отже, головна перевага очного навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається в режимі реальної взаємодії, максимально залучає соціалізацію суб'єктів навчання, навчає вести комунікацію в режимі реального часу й із застосуванням множини чинників, які впливають на успішність комунікації «викладач/студент», «студент/ студент», «викладач/ викладач». Але найголовніше – очний формат дає змогу повноцінно навчатися студентам на практичних спеціальностях, де необхідна широка практика, робота в спеціально обладнаних лабораторіях, уміння користуватися низкою специфічних приладів і де є потреба вчитися виконувати майбутню роботу в максимально близьких до автентичних умовах. На це звертають увагу студенти та викладачі, які майже 2 роки навчалися дистанційно під час карантину, а в складний час війни, коли минула адаптація першого півріччя воєнних дій, змогли повернутися до аудиторного навчання.

Хоча, зараз багато йдеться про те, що онлайн-освіта може цілком замінити традиційне очне навчання, для кожного типу освіти є свої умови та обставини, аби забезпечити відповідну якість. Для низки спеціальностей, треба наголосити, виключно очне навчання не зможе забезпечити належну фахову підготовку. Проте, оскільки онлайн-освіта є найкращим рішенням у час криз, як-от воєнний стан, то й вона має переваги, які передусім полягають у вже обґрунтованих безпечності та широті охоплення учасників навчання.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Оскільки війна в будь-якому разі має тимчасове явище, а цінність людського життя є домінуючою в сучасній аксіологічній парадигмі, основна особливість функціонування закладів вищої освіти в кризових умовах масштабного збройного конфлікту й непрогнозованості, жорстокості дій ворога, зокрема щодо цивільного населення, полягає в балансуванні між усіма чинниками освітнього процесу в такий спосіб, аби безпека всіх суб'єктів вищої освіти була прерогативою. Теперішні дії МОН націлені якраз на максимальну компромісність і плюралізм, диверсифікований підхід до множини варіантів здійснення навчального процесу у ЗВО. З усіх ланок освіти саме ЗВО мають чи не найбільший простір для варіативності моделей навчання з огляду на свідомий вік здобувачів, їхню націленість на результат. Дистанційне навчання продемонструвало безпрецедентну альтернативу очній взаємодії у кризовий час ковіду й на ранніх етапах війни, коли освіта не була готова до аудиторного навчання так, щоб гарантувати безпеку студентів, викладачів, адміністрації. Але з пролонгацією кризового часу на невизначений період очевидним стає й те, що практичні навички, які зумовлені вузькою професійною спеціалізацією, здобути під час дистанційної й поготив асинхронної форми навчання неможливо. Треба взяти до уваги й те, що навчальний період у виші обмежений часом. Якщо врахувати, що карантинні заходи почалися ще в березні 2020 року й тривали чи не весь час до початку війни, то багато студентів за цю пору стали випускниками або пройшли більшу частину освітньо-професійної програми. Очевидно, що це певною позначиться на якості їхньої фахової підготовки та готовності почати роботу за спеціальністю одразу після отримання дипломів. Тому компроміс полягає в тому, щоб за будь-якої (навіть тимчасової – залежно від безпекової ситуації в конкретному регіоні) можливості гарантувати безпеку учасникам освітнього процесу організувати навчання у звичному очному форматі.

Повноцінне уявлення про очний формат вищої освіти в час війни ще належить сформувати залежно від перебігу подій у країні. Тому майбутні розвідки в руслі теми доречно зосередити довкола: 1) питання психологічних особливостей навчання очно під час дії воєнного стану; 2) трансформації очного формату навчання з огляду на попередній досвід виключно дистанційної взаємодії; 3) компенсаторських механізмів у вищій школі для заповнення прогалин у знаннях і вміннях здобувачів, оскільки такі прогалини могли виникнути за час віддаленої навчальної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] International Organization for Migration (IOM). (2022). Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 5 (17 May 2022–23 May 2022). URL: <https://displacement.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-5-17-may-2022-23-may> (дата звернення: 01.09.2022)
- [2] McKee M., Murphy A. Russia invades Ukraine again: How can the health community respond? *British Medical Journal (Clinical research ed.)*. Vol. 376. № o548.
- [3] Tierney W. G. What Should Higher Ed Learn From World War II? *Inside Higher Ed*. 2021. URL: <https://www.insidehighered.com/views/2021/04/05/higher-ed-should-learn-lessons-world-war-ii-about-serving-public-good-opinion> (дата звернення: 01.09.2022)
- [4] Rajab K. D. The effectiveness and potential of E-learning in war zones: An empirical comparison of face-to-face and online education in Saudi Arabia. *IEEE Access: Practical Innovations, Open Solutions*. 2018. Vol. 6. P. 6783–6794.
- [5] Kozinchuk V., Kuzmenko A., Malona S., Matviienko L., Sonechko O. Competitiveness of Ukrainian higher education in the world aspect against the background of Russian armed aggression. *Revista Eduweb*. 2022. Vol. 16. № 2. P. 166–179.
- [6] Stone R. Ukraine's mounting death toll includes a growing number of researchers. *Science*. 2022. URL: www.science.org/content/article/ukraine-s-mounting-death-toll-includes-growing-number-researchers (дата звернення: 01.09.2022)
- [7] Nazarovets M., Teixeira da Silva J. A. Scientific publishing sanctions in response to the Russo-Ukrainian war. *Learned Publishing*. 2022.
- [8] Velychko O., Khalatur S., Bondarchuk N. Self-regulation system of continual improvement of quality and efficiency in higher education: a case of Ukraine. *Management*. 2022. Vol. 6. № 1. P. 11–26.
- [9] Gonçalves Júnior J., de Amorim L., Neto M., Uchida R., de Moura A., Lima N. The impact of “the war that drags on” in Ukraine for the health of children and adolescents: Old problems in a new conflict? *Child Abuse & Neglect*. 2022. Vol. 128. № 105602.
- [10] Мондич О. Виклики сьогодення—змішане та онлайн навчання у вищій школі. Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій. Збірник наукових праць за матеріалами II Міжвузівської науково-практичної конференції (27 березня 2022 р., присвяченої ювілею д.пед.н., проф. Надії Василівни Кічук). Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2022. С. 56–60.
- [11] Крамаренко І., Корнішева Т., Сілютіна І. Адаптація дистанційного навчання у вищій школі до умов воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022. Vol. 4. № 9.
- [12] Корнішева Т. Л., Сілютіна І. О. Адаптація дистанційного навчання у вищій школі до умов воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022. Вип. 192.
- [13] Шевченко О. М., Твум К. Проблеми й переваги організації дистанційного навчання. Збірник наукових праць ДДТУ. 2022. № 1(38).
- [14] Юрій Р. Ф., Богута В., Нагорняк С. Ефективність дистанційної освіти в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2022. Вип. 8. № 13.
- [15] Андрющенко Т. К. Формування здоров'язберезувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Соціальна педагогіка*. 2012. № 7. С. 123–127.
- [16] Poplavska S., Hordiichuk S., Antonov O., Kiriachok M., Horai O. Formation of health-preserving competence of higher education seekers during Ukrainian language classes in the conditions of distance learning in institutions of higher medical education. *Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences*. 2022. Вип.1. № 108. С. 136–143.
- [17] Яку форму навчання обирають заклади фахової передвищої та вищої освіти: результати опитування. Урядовий портал. Державна служба якості освіти України. 29 серпня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yaku-formu-navchannia-obyraiut-zaklady-fakhovoi-peredvysshchoi-ta-vyshchoi-osvity-rezultaty-opytuvannia> (дата звернення: 01.09.2022)

FEATURES OF THE FUNCTIONING OF INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION DURING THE WAR: FACE-TO-FACE AND DISTANCE FORMS, THEIR KEY ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Horbatiuk Oksana Vasylivna

candidate of Pedagogical Sciences, associate Professor,
associate Professor of the Department of Pedagogy and Managing an Educational Institution
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamyanets-Podilsky, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-1506-2664
horbatiuk@kpmu.edu.ua

Polishchuk Svitlana Viktorivna

candidate of pedagogical Sciences, associate Professor,
associate Professor of the Department of Pedagogy and Managing an Educational Institution
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamyanets-Podilsky, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-1325-0143
sunrisemoon@email.ua

Abstract. The war creates an additional crisis context for the functioning of higher education. The security situation in the country in general and specifically in the regions of Ukraine directly affects the format in which it is possible to provide educational services in a way that would guarantee the preservation of life, physical and psychological health of all subjects entities of the educational process. After the first six months of the Russian-Ukrainian war had passed, the higher education sector adapted enough for the Ministry of Education and Science's decision to see narratives about the restoration of the traditional face-to-face format of education. The organized work of the Ministry of Education and Science and institutions of higher education (HEI) made it possible to carry out a number of measures so that the academic year 2022/2023 could be started in university classrooms in certain regions of Ukraine. However, the majority of HEIs still preferred the distance learning format. Such a compromise actualizes the need to outline and provide an analytical and informative evaluation of the peculiarities of the functioning of higher educational institutions during the war, especially regarding the advantages, disadvantages and prospects of distance and face-to-face formats of the educational process in the conditions of martial law. The lack of studies of this plan in Ukrainian science was revealed, which is partly due to the lack of experience in the implementation of the educational process during the war in the classroom version. The attention of foreign scientists to the problem of the war in Ukraine in relation to its influence on higher education was also noted. In the review of the literature, the main highways of the disclosure of the topic of higher education in the conditions of war, which directly affect the format of education, are singled out. The prerogatives of higher education during the war are the comprehensive safety of the participants in the educational process and the quality, the formation of all the necessary competences for the possibility of further professional realization. The main disadvantages of distance learning, which can be somewhat compensated by a mixed format, are the lack of real-time interaction, the lack of formation of social skills of learners, lack of organization, motivation and accessibility, with an emphasis on people who find ICT-mediated learning difficult. The full-time format allows students to fully study practical specialties, which require extensive practice, work in specially equipped laboratories, the ability to use a number of specific devices and the need to learn to perform future work in conditions as close as possible to an authentic professional environment. However, it is possible to implement this only where it does not contradict the first prerogative - safety. Further research on the topic should be organized around the analysis of the features of full-time education during the war, taking into account the practical experience of universities that started the academic year in classrooms.

Keywords: institutions of higher education (HEIs), security situation, subjects of the educational process, distance education, face-to-face education, mixed education, martial law, higher school.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] International Organization for Migration (IOM). (2022). Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 5 (17 May 2022–23 May 2022). <https://displacement.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-5-17-may-2022-23-may> (date of access: 01.09.2022)
- [2] McKee, M., & Murphy, A. (2022). Russia invades Ukraine again: How can the health community respond? *British Medical Journal (Clinical research ed.)*, 376, o548. <https://doi.org/10.1136/bmj.o548>
- [3] Tierney, W. G. (2021). What Should Higher Ed Learn From World War II? *Inside Higher Ed*. <https://www.insidehighered.com/views/2021/04/05/higher-ed-should-learn-lessons-world-war-ii-about-serving-public-good-opinion> (дата доступу: 01.09.2022)
- [4] Rajab, K. D. (2018). The effectiveness and potential of E-learning in war zones: An empirical comparison of face-to-face and online education in Saudi Arabia. *IEEE Access: Practical Innovations, Open Solutions*, 6, 6783–6794. <https://doi.org/10.1109/access.2018.2800164>
- [5] Kozinchuk, V., Kuzmenko, A., Malona, S., Matviienko, L., & Sonechko, O. (2022). Competitiveness of Ukrainian higher education in the world aspect against the background of Russian armed aggression. *Revista Eduweb*, 16(2), 166-179. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.02.12>
- [6] Stone, R. (2022). Ukraine’s mounting death toll includes a growing number of researchers. *Science*. www.science.org/content/article/ukraine-s-mounting-death-toll-includesgrowing-number-researchers (дата доступу: 01.09.2022)
- [7] Nazarovets, M., & Teixeira da Silva, J. A. (2022). Scientific publishing sanctions in response to the Russo-Ukrainian war. *Learned Publishing*. <https://doi.org/10.1002/leap.1487>
- [8] Velychko, O., Khalatur, S., & Bondarchuk, N. (2022). Self-regulation system of continual improvement of quality and efficiency in higher education: a case of Ukraine. *Management*, 6(1), 11–26.
- [9] Gonçalves Júnior, J., de Amorim, L., Neto, M., Uchida, R., de Moura, A., & Lima, N. (2022). The impact of “the war that drags on” in Ukraine for the health of children and adolescents: Old problems in a new conflict? *Child Abuse & Neglect*, 128, 105602. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105602>
- [10] Mondych, O. (2022). Vyklyky s'ohodennya–zmishane ta onlayn navchannya u vyshchii shkoli [Today's challenges – blended and online learning in higher education]. Higher education in an interdisciplinary dimension: from traditions to innovations. A collection of scientific works based on the materials of the II Interuniversity Scientific and Practical Conference (March 27, 2022, dedicated to the anniversary of Doctor of Pedagogy, Prof. Nadiya Vasylyivna Kichuk). – Izmail: RVV IDGU, 2022. P. 56–60.
- [11] Kramarenko, I., Kornisheva, T., & Silyutina, I. (2022). Adaptatsiya dystantsiynoho navchannya u vyshchii shkoli do umov voyennoho stanu [Adaptation of distance learning in higher education to the conditions of martial law]. *Perspectives and innovations of science*, 4(9).
- [12] Kornisheva, T. L., & Silyutina, I. O. (2022). Adaptatsiya dystantsiynoho navchannya u vyshchii shkoli do umov voyennoho stanu [Adaptation of distance learning in higher education to the conditions of martial law]. *Perspectives and innovations of science*, 192.
- [13] Shevchenko, O. M., & Twom, K. (2022). Problemy y perevahy orhanizatsiyi dystantsiynoho navchannya [Problems and advantages of distance learning organization]. *Collection of scientific works of DSTU*, 1(38).
- [14] Yurii, R. F., Boguta, V., & Nagornyak, S. (2022). Efektyvnist' dystantsiynoi osvity v umovakh viyny. *Perspektyvy ta innovatsiyi nauky* [Effectiveness of distance education in war conditions]. *Perspectives and innovations of science*, 8(13).
- [15] Andryushchenko, T. K. (2012). Formation of health-preserving competence as a socio-pedagogical problem. *Scientific bulletin of Lesya Ukrainka Volyn National University. Social pedagogy*, 7, 123–127.
- [16] Poplavska, S., Hordiichuk, S., Antonov, O., Kiriachok, M., & Horai, O. (2022). Formation of health-preserving competence of higher education seekers during Ukrainian language classes in the conditions of distance learning in institutions of higher medical education. *Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences*, 1(108), 136–143.
- [17] Yaku formu navchannya obyayut' zaklady fakhovoyi peredvyshchoyi ta vyshchoyi osvity: rezul'taty opytuvannya. *Uryadovyy portal. Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrayiny* [What form of education do vocational pre-higher and higher education institutions choose: survey results. Government portal. State Education Quality Service of Ukraine]. 29 серпня 2022 року. <https://www.kmu.gov.ua/news/yaku-formu-navchannia-obyaiut-zaklady-fakhovoi-peredvyshchoi-ta-vyshchoi-osvity-rezultaty-opytuvannya> (date of access: 01.09.2022)